

TÜRKİYE'DE EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE VERGİ İNDİRİMLERİNİN ENFLASYON, FAİZ VE YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Pamukkale Üniversitesi, İİBF, (ersanoz@pau.edu.tr)

Öğr. Gör. Tülay BARAN

Pamukkale Üniversitesi, Acıpayam Meslek Yüksekokulu, (tulayb@pau.edu.tr)

ÖZET

Ekonomik kriz, ülkelerin finansal piyasalarında veya mal ve hizmet piyasalarında yaşanan durgunluk durumudur. Türkiye de geçmiş tarihinde hem finansal hem reel birden fazla krizle karşılaşmış ve kriz ortamından çıkış için birtakım politikalar uygulamıştır. Bu çalışmada Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde uygulanan vergi indirimlerinin sırasıyla enflasyon, faiz ve yatırımlara etkisinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Son olarak Türkiye ekonomisinde 2018 yılında yaşanan konjonktürel daralmaya karşı alınan kararların ekonomik göstergeler üzerindeki etkisi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Ekonomik Kriz, Vergi İndirimleri, Vergi Politikası.

INTERPRETATION THE IMPACT OF TAX REDUCTION INFLATION, INTEREST AND CAPITAL GOODS IN TURKEY

ABSTRACT

The economic crisis is the recession experienced in countries' financial markets or goods and services markets. Turkey has been experiencing both financial and real crisis in history and has implemented multiple policies to exit the crisis. In this study, respectively, inflation of the tax cuts in the economic crisis period in Turkey, will be carried out to evaluate the effect on interest and investment. Finally, the impact on the economic indicators of the decision taken against the cyclical contraction in Turkey's economy in 2018 will be examined.

Keywords: Global Economic Crisis, Tax Reduction, Tax Policy.

1. Giriş

Ekonomik konjonktürün daralma bölgesi ekonomik krizlerin sinyallerinin verildiği aşamadır. Konjonktürün daralma aşamasında teorik olarak Liberaller ve Keynesyenler farklı politikalar uygulanmasını önermişlerdir. Liberaller ekonominin kendi kendine dengeye geleceğini devletin müdahale etmemesi gerektiğini savunurken, 1929 krizi sonrasında ortaya atılan Keynesyen görüş ise cari kullanılabilir gelirin artırılması gerektiğini bunun da vergi ve kamu harcamaları bileşenleri aracılığıyla yapılabileceğini savunmaktadırlar. Keynesyenlere göre devlet, durgunlukla mücadele etmek için kamu harcamalarını artırıp vergi indirimleri yapmalıdır. Bu durumda ekonomide eksik olan talep artacak ve dolayısıyla girişimciler de üretimlerinde artışa gidecekler bu sayede de hem üretim hem de istihdam alanında artışlar yaşanacaktır.

Krizlerin meydana geliş sebepleri, etkisi altına aldığı sektörler ve ekonomi üzerinde yarattığı problemler farklı nitelikte olabilmektedir. Nitelik açısından değişiklik gösteren krizlere uygulanması gereken politikalar da farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bir ekonomik krizin finansal ve reel olmasına göre farklı politika bileşenleri kullanılabilir. Politikaların aynı zamanda ülke koşullarına göre belirlenmesi gerekmektedir. Uygulanacak olan politika tercihinin yanlış olması ekonominin krizden çıkmak yerine yeni problemlerle karşı karşıya kalması sonucunu doğurabilir. Dikkat edilmesi gereken aşama krizlerin iyi analiz edilmiş olması ve uygun düşen politikaların kararlılıkla sürdürülmesinin sağlanmasıdır.

Türkiye'nin geçmiş ekonomik yapısı incelendiğinde birçok krize maruz kaldığı görülmektedir. Krizlerin türlerine göre krizden çıkış politikaları uygulanmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri ülke içerisinde gerçekleşen ve finansal yapıda olan krizlerdir. IMF desteği ile krizden çıkılabilmemiş aynı zamanda vergi gelirlerini artırmak için sıkı maliye politikaları uygulanmıştır. 2008 yılında ise Türkiye dünya ekonomik krizinden payını almış, direkt olmasa bile yurtdışı faktörler sayesinde GSYH'da düşüşler yaşanmıştır. Bariz bir şekilde üretim düşüşleri yaşanmış ve buna bağlı olarak işsizlik oranında yükselişler görülmüştür. Oluşan krizle mücadele edebilmek için belirli sürelerde ve belirli mal ve hizmetler kapsamında vergi indirimlerine gidilmiştir. Böylelikle ekonomideki toplam talep artırılarak ekonomik canlanmayı oluşturmak hedeflenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle ekonomik kriz olgusuna ardından da Türkiye'de yaşanan 2000 Kasım, 2001 Şubat ve 2008 Dünya Ekonomik krizlerine değinilecektir. Akabinde çalışmanın asıl konusu kapsamında 2008 ekonomik krizinin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak adına uygulanan vergi politikasının bazı ekonomik göstergelere etkisi değerlendirilecektir. Son olarak ise 2018 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik daralma kapsamında uygulanan politikalar ele alınacaktır.

2. Ekonomik Kriz Olgusu ve Kuramsal Çerçevesi

Ekonomik kriz, bir ülkede belirli bir dönemde yetersiz veya hatalı yönetsel uygulamalar sonucu ortaya çıkan makro ekonomik daralmalar olarak tanımlanmaktadır (Erol, 2010:166). Ekonomik kriz, reel veya finansal sektörlerde toplam arzın fazlalığı ya da toplam talebin daralmasından kaynaklanabilmesinin yanı sıra organizasyon yapısı dışındaki ve içindeki konjonktürel nedenlerden de meydana gelebilmektedir. Ayrıca ekonomik süreç kapsamında,

istihdam, üretim ve fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen öngörülmemiş konjonktürel dalgalanmalar da depresyon, hiperenflasyon, işsizlik gibi krizlere yol açabilmektedir (Aktan & Şen, 2001: 6). Finansal kriz finansal piyasalarda ortaya çıkan bozulmaların finansal kurumların çalışma yapısını olumsuz bir şekilde etkileyerek tüm ekonomiye nüfuz etmesi sonucu, ödeme sistemlerinin zarar görmesi ve kaynakların etkin dağılımının yapılamaması olarak tanımlanmaktadır. Para krizi, dış borç krizi ve bankacılık krizi gibi türleri bulunan finansal kriz olgusu iktisadi faaliyetlerde daralmaya yol açarak finansal piyasa oluşumlarını engelleyebilecektir (Işık, vd., 2004:46). Bir başka kriz çeşidi olan reel krizler ise üretimde veya istihdamda önemli azalmalar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra finansal olarak başlayan krizler reel sektörü de etkileyebilmektedir. Finansal kriz aynı zamanda reel sektör üzerinde risk barındıran etkilere sahiptir. Finansal krizin reel sektörü etkileyebilme gücü; faiz oranları, alınan krediler ve sermayenin maliyeti olarak sayılabilir (Uzay, 2012: 123). Dolayısıyla finansal kriz ülkelerin finansal piyasasını olumsuz etkilemekte aynı zamanda reel sektörüne de sıçrayabilmektedir. Finans piyasasıyla eş anlı reel sektöre de yansımaları ülkelerde onarılması zor bir ekonomik yapı oluşturacaktır.

Ekonomik krizlere karşı kuramsal olarak politika tercihlerinde genel olarak liberal yaklaşım ve keynesyen yaklaşım mevcuttur. Liberal yaklaşım ekonominin kendi kendine dengeye geleceğini, faiz oranı, ücretler ve fiyatların esnek olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla Liberaller kriz kavramına çok önem vermemekle beraber bütçe denkliliğini savundukları için onlara göre ekonomik kriz dönemlerinde vergiler konjonktüre göre düzenlenecektir. Liberal yaklaşımın aksine Keynesyen görüşe göre vergi politikası, ekonomik kriz dönemlerinde, ülke ekonomisi üzerinde yaratacağı etkilerle krizin neden olduğu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için bir araç olarak kullanılabilir (Tokatlıoğlu & Tabar, 2018: 30). Ekonomik kriz dönemlerinde vergi politikalarının etkin kullanılabilmesi için öncelikle ekonominin mevcut durumu ve bu durumdan kaynaklanan gelişmelerin değerlendirilmesi gereklidir. Bunu yapabilmek için önemli olan göstergeleri göz önüne alarak zamanında, doğru bir teşhiste bulunulmalıdır (Turhan, 2002: 70). Aynı zamanda krizlere karşı uygulanacak vergi politikalarının genel makro dengeleri yeniden oluşturmaya, piyasalara duyulan güveni yerleştirmeye ve uzun zaman zarfında büyümeyi sağlamaya yönelik bir bakış açısına sahip olması gerekmektedir (Kızılot & Durmuş, 2001: 159). Ekonomik krizi ifade eden durgunlukla mücadelede genişletici maliye politikası uygulanması sonucu vergi indirimlerinin yapılması, ekonomide tam istihdam milli gelir dengesine erişilmesinden sonra enflasyonist açık meydana getirebilecektir. Enflasyonist açığın oluşmaması için vergi oranlarında yapılan düzenlemelerle ekonomide istenen ortamın oluşması açısından sınırların belirlenmesi oldukça önemlidir (Paksoy & Bakan, 2010:157). Dolayısıyla durgunluk döneminde genişletici maliye politikası uygulanmasında kamu harcamasının artırılması ile çarpan etkisi yaratılırken vergilerin oranlarının indirilmesi çok hassas karar alınmalı ekonomiyi içinden çıkılmaz borç-faiz sarmalına sokmamalıdır.

3. Türkiye’de Ekonomik Kriz Dönemleri ve Uygulanacak Politikalar

Bir ülkenin ekonomik krize girmesiyle o ülke ekonomisinin fiyatlar genel düzeyinde, faiz oranlarında, istihdam yoğunluğunda ve döviz kurlarının yapısında bozulmalar meydana gelmektedir. Bu bozulmaların aşari düzeye indirilmesi ve kriz konjonktüründen çıkılması için ülkeler ekonomik yapılarına para politikası veya maliye politikası kapsamında birtakım

müdahalelerde bulunmaktadır. Maliye politikası araçlarından biri olan vergi uygulamaları ile ekonomiye müdahale edilmesi krizin etkisini azaltmak için önemli bir etken olmaktadır. Türkiye de ekonomisini derinden etkileyen birçok ekonomik kriz dönemi atlatmış, müdahale olarak da para ve maliye politikalarını uygulamıştır.

Bu dönemlere kısaca bakmak gerekirse; Kasım 2000 krizinin meydana gelmesinden önce Türkiye yüksek enflasyonun olduğu, iç borç stokunun fazlaştığı ve banka sektörünün kırılgan bir hal aldığı ekonomik yapıya sahiptir (Ulusoy, 2018:172). Bu dönemde ekonomide daralma meydana gelmiş ekonomik göstergelerin negatife dönüşmesiyle kriz ortamı oluşmaya başlamıştır. Krizden çıkış için yapılan düzenlemelerle servetlerden ve yapılan işlemler üzerinden alınmakta olan bir kısım vergiler artırılmış, geçici olarak getirilen vergilerin sürelerinde uzatmaya gidilmiştir (Can,2003: 76). 2001 Şubat krizi ise siyasi olarak başlamış akabinde ekonomik krize dönmüştür. Kasım krizinin kurda meydana getirdiği zararın yanı sıra hedeflenen faiz dışı fazlanın yüksek belirlenmesi, cari işlemler açığının ve dış borç stokunun artması ile kamu bankalarının zayıflaması krizi tetikleyen diğer sebepler olmuştur. Uygulanan sıkı maliye politikası reel ekonomiyi daraltarak ekonomik tasarrufları azaltmış bu da bankalarda kredi daralmalarına yol açmıştır (Fırat, 2013: 303). Bu kriz de IMF ve Dünya Bankasının desteğiyle aşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulamaya konulmuştur. Program ile uygulanan sıkı maliye ve para politikalarıyla Türkiye ekonomisi büyüme konjonktürüne girmiş ve 2002-2007 yılları arasındaki beş yıllık dönemde ortalama yıllık yüzde yedi oranında bir büyüme hızına ulaşmıştır (Taban, 2011: 1). Şubat 2001 krizinden çıkabilmek için yine Kasım 2000 krizinde olduğu gibi vergi gelirlerinin artırılması için tedbirler alınmış olup vergi indirimleri kapsamında herhangi bir çalışma öngörülmemiştir. Bu krizlerin haricinde 2008 küresel krizi ve 2018 yılında yaşanan ekonomik daralma karşısında iyileştirici birtakım politikalar uygulanmıştır. Çalışmada 2008 ve 2018 döneminde uygulanan politikalara yoğunluk verilmiştir.

3.1. 2008 Küresel Ekonomik Krizin Türkiye Ekonomisine Etkisi ve Krizden Çıkış İçin Uygulanacak Politikalar

Etkisi 2008 yılının Eylül ayında görülen ABD’de meydana gelen ve akabinde bütün dünyayı kapsamına alan küresel krizin temelinde inşaat sektörü kredisi vardır. Kriz ilk aşamada mortgage krizi olarak meydana gelmiştir. Sonrasında ise likidite krizi şeklini almıştır (Afşar, 2011: 6). Türkiye’nin küresel ekonomik kriz dönemi içerisindeki konumu, edindiği tecrübeler nedeniyle diğer ülkelerden farklılaşmıştır. Mali alanda başlayan krizin etkileri, ülkemizin 1994 ve 2001 kriz öngörülleri sonrasında bankacılık sektöründe düzenlemelerin yapılmış olması ve uygulanan politikalar sayesinde yalnızca reel sektörle sınırlı kalmıştır (Soylu, 2009: 262). Küresel kriz meydana gelmeden önce dünya ekonomisinde likidite fazlası oluşmuştur. Çin 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmuş ve Yuan’ın değerini düşürerek pazarda rekabet gücünü artırmıştır. Çin’in ticaret fazlası özellikle ABD’nin ticaret açıkları vermesine sebep olmuştur. Aynı zamanda Uzakdoğu Asya ülkeleri tasarruflarını ABD finansal araçlarına yatırmış ve likiditenin fazlaştığı sebebiyle faiz oranlarında düşüş meydana gelmiştir. Faiz oranlarının düşmesiyle finansal kuruluşlar kredi standartlarını dikkate almayarak mortgage kredisi vermiş ancak kredilerin geri ödenmesi aşamasında problemlerin yaşanmasıyla kredi derecelendirme kuruluşları bu fonlara olumsuz notlar vermiştir. Bu durum yatırımcılar açısından risk olarak algılanmış, finansal sistemden mevduat çıkışları başlamış, finansal

kurumlar bünyesindeki mortgage fonları satılamamış, likidite ve kredi hacimleri düşerek ekonomi finansal krize sürüklenmiştir (Tokatlıoğlu & Tabar, 2018: 32-33). 2008 ekonomik krizi reel anlamda ülke ekonomilerinin büyüme hızlarını etkilemiştir. Dünya ekonomisinin 2006 yılında %5,1 oranında büyüme göstermesinin akabinde bu büyüme oranı 2008 yılında %3 düzeyine gerilemiştir. ABD ekonomisi 2006 yılından itibaren daralmaya başlamış, 2009 yılında ise daralmada derinleşme meydana gelmiştir. Krizle beraber dünya ekonomisinde büyümenin yavaşlaması sermaye sahiplerinin daha dikkatli hareket etmeleri gerektiği söz konusu olmuştur. Küresel anlamda yaşanan bu olumsuzluk ihracat ve ithalat üzerinde negatif yönlü etkiler oluşturmuş (Cicioğlu & Yıldız, 2018: 46). Kriz başta ABD olmak üzere direkt ve dolaylı olarak çok fazla ülkeyi etkisi altına almaya başlamış ve negatif etkiler ekonomik göstergelere yansımıştır (Kaya & Kaygısız, 2015: 175). Tablo 1’de 2008-2019 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki enflasyon, büyüme, ithalat ve ihracat rakamları verilmiştir. Gelişmiş ekonomilerde büyüme kriz yılında 0,09 iken 2009 yılında ise -3,4’e gerilemiştir. Enflasyon ise kriz yılında 3,4’e yükselmiş durumdadır. Gelişmiş ekonomilerde büyümenin gerilemesi nedeniyle talep azalmış ve ülkelerin dış ticaret hacimlerinde azalma yaşanmıştır. Gelişmekte olan ekonomilerde ise büyüme kriz yılında 5,8 iken 2009 yılında 3,1’e gerilemiştir. Enflasyon oranı ise kriz yılında 9,1 iken 2009 yılında 5,3’e düşmüştür. Dış ticaret hacminde ise talebin azalmasından dolayı daralma görülmüştür. Sonuç itibarıyla yaşanan bu olumsuz durumlar küresel krizin derinleştiğinin göstergesi olabilmektedir.

Tablo 1: 2008-2019 Yılları Arasında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ekonomilerde Enflasyon Büyüme ve Ticaret Artış Oranları (%)

Gelişmiş Ekonomiler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Enflasyon	3,4	0,1	1,5	2,7	1,9	1,3	1,5	1,6	1,7	1,9	1,9	1,9
Büyüme	0,09	-3,4	3,03	1,7	1,4	1,29	2,2	2,3	2,3	2,3	2,2	2,1
İthalat Artışı	0,51	-12	11,7	4,7	1,1	1,39	3,5	4,4	5	5,2	5,4	5,3
İhracat Artışı	2	-11,6	12,3	5,7	2,1	2,2	4,2	4,8	5,1	5,2	5,3	5,2
Gelişmekte olan Ekonomiler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Enflasyon	9,1	5,3	5,8	7,2	5,9	5,7	5,4	5,1	5,3	4,8	4,7	4,6
Büyüme	5,8	3,1	7,5	6,2	5,05	4,6	4,9	5,3	5,3	5,3	5,3	5,3
İthalat Artışı	8,4	-8	14,4	9,1	5,7	5,5	5,2	6,3	6,4	6,2	6,4	6,1
İhracat Artışı	4,3	-7,9	13,9	6,9	4,1	4,4	5	6,1	6,4	6,2	6,1	6,1

Kaynak: www.imf.org, World Economic Outlook, Erişim tarihi:21/11/2019.

ABD ve krizden etkilenen ülkeler bir taraftan enflasyonu dizginleyici diğer taraftan finansal piyasalarda güven yaratacak politikalar arayışı içine girmiştir. Bu durumda faiz oranlarının düşürülmesi yoluyla finansal piyasalarda olumlu kredi koşulları sağlanabilirken, enflasyonu düşürebilmek için ise faiz oranlarının artırılması gerekmektedir. Başta ABD olmak üzere bazı ülkeler de krizden çıkış için öncelikle faiz oranlarında küçük indirimler yapmış ancak piyasa düzelmeyince yeniden indirim yapmak durumunda kalmışlardır. Bu durum çözüm olarak yeterli olmamış ve ülkeler genişletici maliye politikalarına yönelmiştir (Kaya & Kaygısız,

2015:177,178). ABD’de kriz döneminde vergi iadeleri sağlanmış ve ihracat desteklenmiştir. Uygulanan genişletici para ve maliye politikaları sayesinde zayıflayan ekonomi ilk yarıyıldan resesyona girmekten kurtulmuştur. Gelişmiş ülkeler önderliğinde tüm ülkeler genişletici para ve maliye politikası uygulamış ancak 2008 yılının son çeyreğinde hemen hemen bütün ülkelerde ekonomik daralma yaşanmaya başlanmış, dış ticaret, sanayi ve istihdam gerilemiştir. Krize karşı uluslararası politika uygulayabilmek için G-20 ülkeleri bir araya gelmiş ve IMF kaynakları artırılarak krizden zarar gören ülkelere finansal destek vermeye çalışılmıştır (Yükseler, 2009:5). Sonuç itibarıyla krizin domino etkisi kuvvetli olduğundan alınan politika kararları ülkelerin kriz ortamından çıkabilmesi için yeterli olmamış aynı zamanda IMF desteği de sağlanmıştır.

Türkiye’de 2001 krizinden sonra kontrol altına alınmaya çalışılan ekonomide uygulanan maliye politikaları pozitif etkileriyle kendini göstermeye başlamıştır. Bütçenin açıkları azaltılıp borçlanma gereksinimi de en aza indirilmiş ve böylece faiz giderlerinin payı da düşmüştür. Fakat 2008 yılında ABD’de başlayan kriz dış kaynaklar aracılığıyla Türkiye’de de etkisini göstermiştir. Türkiye’nin ABD finans kurumlarıyla doğrudan ilişkisi bulunmamakla beraber krizden direkt zarar gören ülkelerle ticari ve finansal ilişkisi mevcuttur. Krizin oluşmasıyla petrol talebinde azalma yaşanmış dolayısıyla petrol fiyatları düşmüştür. Türkiye de petrolü dışarıdan aldığı için bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Talebin daralması üretimi de düşürmüş birçok firma kapanmış ve kapanma noktasına gelmiş dolayısıyla da işsizlik oranında artışlar yaşanmıştır (Karabıçak, 2010: 257,263). Bu dönemde yaşanmaya başlanan belirsizlikler, artan risk kaygıları ve kredi imkanlarında yaşanan daralmalarla beraber kriz ekonomik alandaki faaliyetlerde düşüş yaşanmasına sebep olmuştur. Kriz döneminde üretiminin çoğunu ithalata dayanan ve bu yüzden cari işlemler dengesinde açık veren Türkiye’de krizin domine etkisi yaratmasıyla beraber açıkları artmış, bunun yanı sıra reel faizlerde ve Türk Lirasının değerinde de artış görülmüştür. Sonuç itibarıyla Türkiye de kendisini krizin içinde bulmuş ve çıkış yolu olarak diğer ülkeler gibi ilk önce para politikasını uygulamış ancak sonuç alamayınca maliye politikası araçları olan kamu harcamaları ve kamu gelirleriyle ekonomiye müdahale etmiştir (Kaya & Kaygısız, 2015:11-180). Kriz dünya ülkelerinde finansal olarak ortaya çıksa da Türkiye’de reel sektörde kendini göstermiştir. Türkiye önlem olarak zorunlu karşılık oranlarını artırmış ve zorunlu karşılık oranlarına faiz ödemesini kaldırmıştır. Aynı zamanda vergi borçlarının taksitlendirilmesi imkanını getirip, ÖTV ve KDV kapsamında vergi indirimleri yapmıştır (Öz & Kaya, 2016:23-640). Dolayısıyla meydana gelen ekonomik olumsuzluklarla birlikte direkt bir bağı bulunmasa da Türkiye’de de krizin etkileri görülmeye başlamış, krize karşı maliye politikası araçları kullanılmıştır.

3.2. 2008 Küresel Ekonomik Krizde Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikası Kapsamında Vergi İndirimleri

OECD tarafınca hazırlanan ekonomik ve yapısal reformlarla ilgili olan bir rapor, zorlu vergileri olan ekonomilerde büyüme hızının düşük olduğunu aynı zamanda işsizlik oranının yüksek olduğunu belirtmiştir. Raporda ülkelerin vergi sistemlerinin büyümeyi sağlayacak ve destek olacak şekilde düzenlenmesi gerektiği öne sürülmüştür (Güngör, 2016: 136). Ekonomik krizin etkilerine karşı krizden çıkış yolları kapsamında Türkiye de genişletici maliye politika önlemleri almış, vergi indirimlerine gitmiş ve teşvikler uygulamıştır. Bu indirimler ekonominin her bir aktörünü kapsayacak nitelikte yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan indirimler şu şekildedir:

2008 ekonomik krizinde mevcut talebin korunması ve işsizliğin önüne geçilebilmesi amacıyla kamu kesimince geçici olarak yeni iş sahaları oluşturulmaya çalışılmış ve özel sektörün desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kısa çalışma ödeneğinden yararlanma süresi üç aydan altı aya çıkartılmış ve ödeme rakamı da yüzde elli artırılmıştır (4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu Geçici madde 8). Bunun yanı sıra özel sektörde çalıştırılan sigortalılar için ödenen ölüm ve malullük sigortaları pirimlerinden işverene düşen tutarın yüzde 5'lik payının hazine tarafından karşılanmasına ilişkin karar çıkartılmıştır (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun madde 81 ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun). Bunlara ek olarak mali durumları zora düşen mükelleflerin 1 Eylül 2008 öncesindeki borçlarına ilk taksidi Aralık 2008'den başlayıp eşit taksitler halinde olmak üzere on sekiz ay vade ve yıllık yüzde 3 faizle taksitlendirme imkanı getirilmiştir (Maliye Bakanlığı 2008 Tahsilat Genel Tebliği). Kriz sürecinde kişilerin taleplerini yükseltebilmek için 1 Ocak 2008 tarihinde gelir vergisi kapsamında asgari geçim indirimi uygulaması yürürlüğe konmuştur. Getirilen uygulamayla çocuk sayısı, medeni hal ve eşin çalışıp çalışmaması gibi kişisel durumlar göz önüne alınarak ödenecek verginin azaltılmasıyla dolaylı yoldan bir vergi indirimi yapılmış ve kişilerin tüketimleri artırılmaya çalışılmıştır (Gelir Vergisi Kanunu madde 32).

Ekonomik krize karşı tedbir olarak vergi indirimi kararları KDV ve ÖTV kapsamında da alınmıştır. 16 Mart 2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan "Bazı Mallara Uygulanacak Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi Oranlarının Belirlenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı"na göre 15/06/2009 tarihine kadar geçerli olmak üzere;

- Net alanı 150 m² ve üzerinde bulunan konut teslimlerinde KDV oranı %18'den %8'e,
- ÖTV oranları ise;
- Karar kapsamındaki beyaz eşya ve bazı elektronik eşyalarda %6,7 oranından %0'a
- Motor silindir hacmi 1600 cm³'ü geçmeyen otomobillerde %37'den %18'e
- Motor silindir hacmi 1600 cm³ - 2000 cm³ arasındaki otomobillerde %60'dan %54'e
- Motor silindir hacmi 2000 cm³'ü geçen otomobillerde %84'ten %80'e
- Kamyonlarda ve Midibüslerde %4'ten %1'e
- Otobüslerde %1'den %0'a
- Minibüslerde %9'dan %2'ye
- Motosikletlerde %22'den %11'e indirilmiştir (2009/14802 Sayılı Bakanlar Kurulu K.)
- Takip eden 29 Mart 2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararına göre KDV indiriminin kapsamı genişletilmiş 30/06/2009 tarihine kadar
- Bina veya bağımsız bölüm şeklinde olan işyerleri
- Ev ve bürolarda kullanılan karar kapsamına alınan mobilyalar, bilgi işlem makinaları, baskı ve kopyalama makinaları ve üretim için kullanılan çeşitli sanayi makinalarından alınan KDV %18'den %8'e indirilmiştir (2009/14812 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).

Son olarak da 15/06/2009 tarihine kadar geçerli olan ÖTV’de yapılan indirimler tekrardan gözden geçirilmiş 16 Haziran 2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Buna göre 30/09/2009 tarihine kadar sırasıyla;

Motor silindir hacmi 1600 cm³’ü geçmeyen otomobillerde %37’den %18’e indirilen ÖTV oranı %27, midibüsler ve kamyonlar için %4’ten %1’e indirilen ÖTV oranı %2, otobüslerde %1’den %0’a indirilen ÖTV oranı %0, minibüslerde %9’dan %2’ye indirilen ÖTV oranı %4, motosikletlerde %22’den %11’e indirilen ÖTV oranı %16, beyaz eşyada %6,7’den %0’a indirilen ÖTV oranı ise %2 olarak uygulanma kararı alınmıştır (2009/15081 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı). 2009 yılında otomobil satışlarında yaşanan artış ticari araçlarda tam tersi etki göstermiştir. Bu durum ÖTV indirimlerinin daha çok bireysel olarak tüketim kararlarında etkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra beyaz eşya satış rakamları ÖTV indiriminin son tarihi olan eylül ayında en yüksek tutarlara ulaşmış ayrıca mobilya imalatı sektöründe de kapasite kullanım oranlarında artış trendi yakalanmıştır (Tokatlıoğlu & Tabar, 2018: 38-40). Özürlülere ait araç ve gereçlerde KDV oranı %1 olarak uygulanmaktayken istisna kapsamına alınmıştır. Enerji santralleri, baraj gibi işletme haklarının devrinde KDV oranı %1 uygulanırken uygulamasına son verilmiştir. Sanatla ilgili gösterilere ve müzelere giriş ücretlerine uygulanan %18 KDV oranı %8’e indirilmiştir (2007/13033 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına Göre İndirimli KDV Oranına Tabi Teslim ve Hizmetler). Yapılan ÖTV ve KDV indirimleriyle bireylerin satın alma güçleri yükseltilerek piyasada tüketim artırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca vergi indirimleri üreticiler açısından da olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

ÖTV ve KDV dışında da bir takım vergi politikası aracı kullanılarak krizden çıkış uygulamaları getirilmiştir. Bunlar;

- Hisse senedi kazançlarında yerli yatırımcılara uygulanan %10’luk stopaj %0’a indirilmiştir.
- Menkul Kıymet Yatırım Fonları ile Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıklarının sermaye piyasasında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri gelirlere BSMV muafiyeti getirilmiştir.
- Gerçek kişilere kullandırılan kredilerdeki Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi oranı %15’ten %10’a indirilmiştir.
- Kablolulu, kablosuz ve mobil internet servis sağlayıcılığı hizmetine ilişkin Özel İletişim Vergisi %15’ten %5’e indirilmiştir.
- 30 Haziran 2010’a kadar tescili silinecek ve hurdaya çıkarılacak 1979 veya daha eski model motorlu taşıtlar için vergi ve ceza affı getirilmiştir.
- Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu kapsamında düzenlenen ürün senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlara 31/12/2014 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti getirilmiştir.
- KOBİ birleşmelerini teşvik etmek amacıyla 31/12/2009 tarihine kadar birleşen KOBİ’ler kanunda belirlenen şartları sağlamaları kaydıyla, kurumlar vergisi muafiyeti ve %75’e kadar indirimli kurumlar vergisi uygulamasından faydalanabileceklerdir (Demir, 2013: 95). Böylece yapılan ekonomik iyileştirmeler sadece ÖTV ve KDV kapsamında kalmamıştır. Tüketimi canlandırıcı farklı alanlarda vergi indirimleri de uygulanmıştır.

Krizle vergi politikası yoluyla yön verilirken yapılan vergi indirimlerinin yanı sıra “Varlık Barışı” düzenlemesi getirilmiştir. Varlık barışının amacı; bireylerin ve kurumların ülke dışında bulunan para ve para benzeri menkul kıymetlerinin tekrar ülke ekonomisine kazandırılması, taşınmazlarının kayıt altına alınması ile yurt içinde bulunan ancak işletmelerin öz kaynakları içinde bulunmayan aynı nevdan varlıkların sermaye işletmelerine geçirilmesi ve bu yolla sermaye yapılarının sağlanmasıdır. Mükelleflerin yurt dışından getirdikleri varlıklarına %2, yurt içinde bulunup kayda alınan varlıklarına ise %5 vergi tarh edileceği hükmü getirilmiştir. Ödemesinin ise tarhiyatı takip eden ayın sonuna kadar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Kanunda belirtilen bu varlıklarla ilgili olarak 01/01/2008 tarihinden önceki dönemleri kapsayan süreçte vergi incelemesi ve vergi tarhiyatı yapılmayacağı açıklanmıştır (Er, 2010: 263). Buna ek olarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından “Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2008-2010” hazırlanmış ve bu Planla kayıt dışılığın önlenmesi amaçlanmıştır (2009/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi).

3.2.1. Vergi İndirimlerinin Enflasyon, Faiz ve Yatırım Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi

Teorik açıdan ele alındığında ekonomik konjonktürde vergi indirimlerine gidilmesiyle toplam arzın artırılması arz yönlü iktisat yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. Arz yönlü iktisatçılar özellikle gelir üzerinden alınan vergilerin marjinal vergi oranlarında yapılacak indirimlerin öncelikle vergi gelirlerinin akabinde ise üretimin ve ekonomik büyümenin üzerinde pozitif etki yaratacağını savunmaktadırlar. Ayrıca vergi indirimlerinin ekonomi üzerindeki uyarıcı etkisinin kamu harcamalarındaki artışın uyarıcı etkisinden daha fazla olduğunu açıklamaktadırlar (Sağbaşı & Şen, 2017:109-110). Bu yaklaşım savunucularına göre uygulanacak olan vergi indirimi politikası kişileri çalışmaya, yatırıma, tasarrufa ve üretime teşvik ettiği için etkili olacaktır (Ulusoy, 2017:72). Ekonomik kriz dönemlerinde de uygulanan vergi indirimlerinin bazı ekonomik enstrümanları ne derecede etkilediği piyasaya müdahalede uygulanacak politikalar açısından önemlidir. Bu bölümde vergi indirimlerinin enflasyon, faiz ve yatırımlar açısından etkilerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.2.1.1. Enflasyon Üzerindeki Etkiler

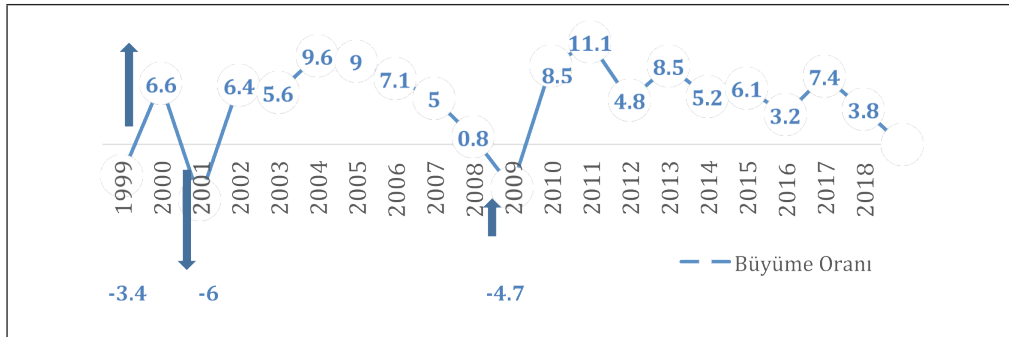
2008 yılının son çeyreğinden sonra dünya ülkelerinin ekonomilerini de derinlemesine etkileyen krize karşı talep ve maliyet kapsamlı iyileştirme uygulamaları sonucunda enflasyon oranlarında düşüşler görülmüştür. Enflasyonda yaşanan düşüşlerde alınan mali önlemler kapsamında vergilerin oranlarındaki belirli süreli indirimlerin gözle görülür derecede etkisi olmuştur. 2009 yılında gerçekleşen enflasyon (%6,5) hedeflenen enflasyonun (%7,5) altında kalmıştır (Aras, 2010: 100). Tablo 2’de 2002 ve 2018 yılları arasında TÜFE ve Yurtiçi ÜFE oranları % olarak verilmiştir. Tablodan da görüldüğü üzere 2000 ve 2001 krizlerinin akabinde 2002 yılında %30,8 olan Yİ-ÜFE oranı 2003 yılında %13,94’e inmiş, 2005 yılında ise çok ciddi bir düşüş yapıp %2,66’ya ulaşmıştır. 2006 yılında ise ani bir sıçrayışla 11,58’e yükselmiştir. TÜFE oranlarında da 2002 yılından itibaren azalışlar meydana gelmiştir. 2002’de %29,7 olan TÜFE oranı 2007’ye doğru dalgalanmalar göstererek %8,39’a ulaşmıştır. Küresel krizin gerçekleştiği 2008 yılında ise 2007 yılına göre hem ÜFE hem de TÜFE oranlarında artışlar görülmüştür. Yİ-ÜFE 2007 yılına göre %2,17 artış göstererek %8,11’e ulaşmış, TÜFE oranı ise 1,67 artışla %10,06 olmuştur. 2008 yılından sonra uygulanan genişletici maliye politikasının etkisiyle de ÜFE %5,93’e TÜFE %6,53’e düşürülmüştür.

Tablo 2: 2002- 2018 Yılları Arası Yİ-ÜFE ve TÜFE Oranları (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007					
Yİ- ÜFE	30,8	13,94	15,35	2,66	11,58	5,94					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Yİ- ÜFE	8,11	5,93	8,87	13,33	2,45	6,97	6,36	5,71	9,94	15,47	33,64
	2002	2003	2004	2005	2006	2007					
TÜFE	29,7	18,36	9,35	7,72	9,65	8,39					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
TÜFE	10,06	6,53	6,4	10,45	6,16	7,4	8,17	8,81	8,53	11,92	20,3

Kaynak: T.C Merkez Bankası, <https://www.tcmb.gov.tr>, Erişim tarihi:10/03/2019.

Ekonomik kriz dönemlerinde ülkelerin büyüme oranları da krize paralel olarak düşmektedir. Şekil 1’de Türkiye’nin 1999-2018 yılları arasında ekonomisinde görülen büyüme oranları gösterilmektedir. Şekle göre 2000 yılından sonra büyüme hızı %100’e varan bir düşüklük göstermiştir. Uygulanan ekonomi politikaları doğrultusunda 2002 yılında ekonomi tekrar toparlanmış büyüme hızı -6,0’dan 6,4’e çıkmıştır. 2007 yılında %5,0 olan büyüme hızı küresel krizin etkisiyle 2008’de %0,8 e hızlı bir iniş yapmıştır. Kriz 2008’in son çeyreğinde kendini göstermiş dolayısıyla büyüme hızı 2009’da %-4,7’ye gerilemiştir. Krize karşı genişletici maliye politikasının uygulanması, vergi oranlarında indirimine gidilmesi ve faiz indirimiyle kredibilitenin artırılması sonucu 2010 yılında ekonominin büyüme hızında da artış trendi görülmüş, 2018’e kadar dalgalı seyir izlemiştir. 2017 yılında %7,4 olan GSYH 2018 yılında Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik daralma sonucu %3,8’e düşmüştür.

Şekil 1: 1999-2018 Yılları Arası Türkiye’nin Büyüme Oranı

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur. <http://www.bumko.gov.tr>, Erişim tarihi:12.03.2019.

Şekil 1’de de görüldüğü gibi 2008 krizinin öncesinde ekonomik büyüme rakamlarında artışlar görülmektedir. Bu artışın görülmesinde ithalattaki yükselişin etkisi vardır. İthalat 200-2006 dönemleri arasında %171 oranına ulaşmıştır (Telatar & Terzi, 2009:23-120). İthalatta görülen bu artış aynı zamanda cari işlemler dengesinin bozulmasına da yol açmaktadır.

Bir ülkede cari işlemler dengesindeki açığın oluşmaya başlaması ve bu açığın gittikçe büyümesi ekonomik krizin sinyallerini veren göstergelerdir. Tablo 3'te 2000-2018 yılları arasında cari işlemler dengesinin GSYH'ya oranı incelenmiştir. Verilen yıllar aralığında oran 2001'de pozitif olmuş ve %1,9 olarak belirlenmiştir. Akabinde ise cari işlemler dengesi negatif olarak sürekli büyümüştür. 2008'de % -5,1 olan oran 2008 Küresel krizden sonra % -1,8'e düşmüştür. Burada da 2008'de uygulanan vergi indirimi uygulamalarının etkisi olduğu düşünülebilir. Sonraki yıllarda ise dalgalı bir seyir izlemiş 2018 yılında ise % -4,7 olarak açıklanmıştır.

Tablo 3: 2000-2018 Yılları Arasında Türkiye'nin Cari İşlemler Dengesi/GSYH Oranları

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007			
Cari İşl. Dng/ GSYH	-3,7	1,9	-0,3	-2,4	-3,5	-4,2	-5,7	-5,5			
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Cari İşl. Dng/ GSYH	-5,1	-1,8	-5,8	-8,9	-5,5	-6,7	-4,7	-3,7	-3,8	-5,6	-4,7

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr>, Erişim tarihi:12.03.2019.

Tablo 4'te 2000 ile 2018 yılları arasında meydana gelen bütçe açığının GSYH'ya oranı verilmiştir. Tabloya göre 2008'de bütçe açığının GSYH içindeki payı artış göstermiş 2009'da ise bu rakam %5,3'e çıkmıştır. 2010'dan itibaren ise bütçe açığının GSYH içindeki payı yavaş yavaş düşmeye başlamıştır. 2011 sonrasına bakıldığında da ani değişikliklerle karşılaşılmamış olduğu görülmektedir.

Tablo 4: 2000-2018 Yılları Arasında Bütçe Açığı/GSYH Oranları (%)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007			
Bütçe Açığı/ GSYH	7,7	11,6	11,2	8,6	5,0	1,0	0,6	1,6			
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bütçe Açığı/ GSYH	1,8	5,3	3,5	1,3	1,9	1,0	1,1	1,0	1,1	1,5	1,9

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr>, Erişim tarihi:13.03.2019.

3.2.1.2. Faiz Oranları ve Faiz Harcamaları Üzerindeki Etkileri

Krizlerin finansal piyasada çıkması sürecinde devreye ilk olarak para politikalarını uygulamak girmektedir. Para politikası politika faiz oranı, kredi ve döviz kuru olmak üzere üç tür kanaldan işlemektedir (Soylu, 2009: 256). TCMB 2008 yılının son çeyreğini takip eden zaman zarfında bir taraftan kısa vadeli faiz oranlarını indirirken diğer taraftan da dengeleyici likidite politikası izleyip kredi piyasasında oluşan problemi ortadan kaldırmayı planlamıştır. Dolayısıyla 2008 Kasım ayında parasal genişleme yaratarak gelişmekte olan ülkeler çerçevesinde faiz indirimini başlatan az sayıda merkez bankası arasında yer almıştır. Türkiye Aralık 2008-Nisan 2009 arasında politika faizlerini 650 baz puan aşağıya çekerek kriz süresinde en fazla faiz indirimi uygulayan ülke olmuştur (Aras, 2010: 101). 2009 yılında

TCMB faiz indirimlerini yıl sonuna kadar devam ettirmiş ve yıl sonunda toplam 850 baz puanlık bir politika faiz indirimi uygulanmıştır. TCMB faiz oranıyla beraber farklı politika araçları da kullanmıştır. 2009 Haziran'dan itibaren hem bir haftalık hem de üç aya kadar vadeli repo işlemleri birlikte kullanılmıştır. Politika faiz indirimi kredi faiz oranlarına da yansımış dolayısıyla kredi hacminde genişleme yaşanmıştır. Bunların yanı sıra zorunlu karşılık oranı %6'dan %5'e çekilmiştir (Serel & Bayır, 2013: 64). Türkiye'nin krize karşı bu şekilde önlem alması daha önce yaşamış olduğu krizlerden edindiği tecrübelerle dayanmaktadır. Tablo 5'te 2006-2018 yılları arasında TCMB'nin uyguladığı faiz oranları gösterilmektedir. Gecelik faiz oranı 2006 ve 2007 yılları arasında yüksek olup 2008 kriz yılından sonra düşüş göstermiştir. 2010 yılında %1,5'e kadar düşen oran sonradan artışa geçmiştir. Tablo kriz yıllarında uygulanan faiz indiriminin açık göstergesidir. Reeskont oranı ve avans faiz oranı da 2006 ve 2007 yıllarında yüksek oranlarda seyrederken kriz dönemi sonrası düşüklük göstermiştir.

Tablo 5: 2006-2018 Yılları Arası Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Uyguladığı Faiz Oranları (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Gecelik Faiz	17,5	15,75	15	6,5	1,5	5	5	3,5	7,5	7,25	7,25	7,25	22,5
Reeskont Oranı	27	25	25	19/ 18/15	14	17	16/ 13,5	9,50/ 10,25	9	9	8,75	8,75	18,5
Avans Faiz Oranı	29	27	27	19/ 20/16	15	17,75	16, 50/13, 75	11/ 11,75	10,50	10,50	9,75	9,75	19,5

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, <https://www.tcmb.gov.tr>, Erişim tarihi:20/07/2019.

3.2.1.3. Yatırımlar Üzerindeki Etkiler

Günümüzde vergilerin ekonomik büyüme ve kalkınma arasındaki ilişkisinin varlığı siyaset bilimcileri ve iktisatçılar tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. Yüksek vergi oranları vergi gelirleri ile birlikte yatırımlar ve ekonomik büyüme ve etkinlik üzerinde etkili olmaktadır (Dam & Ertekin, 2018:21). Özellikle vergi indirimleri ekonomik büyüme ve yatırımlar üzerinde etkili olabilmektedir. Vergi indirimlerinin tüketim vergileri üzerinde uygulanması özellikle de iki önemli dolaylı vergi olan KDV ve ÖTV'de yapılması tüketim mallarının fiyatlarını düşürüp talebi artırabilmektedir. Bunun yanı sıra vergi indirimlerinin gelir ve kurumlar vergisi gibi gelir üzerinden alınan vergilere uygulanması da işletmelerin kârlılıklarını artıracak ve vergi olarak ödenecek birikim tutarının sermayeye eklenmesi sağlanacaktır. Böylece yeni girişimler de yapılabilecektir. Dolayısıyla vergi indirimleri kullanılabilir kişisel geliri artırıp kayıt dışı ekonomiyi daraltacağından, yatırımlarda artış gerçekleştirip üretim hacmini genişletecektir (Çelik vd., 2013: 30). 2008 Ekonomik kriz dönemi incelendiğinde 2008'in üçüncü çeyreğinden itibaren portföy yatırımları başta olmak üzere diğer yatırımlarda ve yurtdışından Türkiye'ye gelen sermaye akımlarında azalmalar olmuş bu durum da cari işlemler açığında kendini göstermiştir. Özellikle yabancı finansal sermaye yatırımlarında piyasadan çıkışların meydana gelmesi fiyatları, enflasyonu ve faizleri olumsuz olarak etkilemiştir (Göksu, 2015:50). Dolayısıyla kriz dönemi ve sonrasında yatırımlarda düşüklük görülebilmektedir. Özellikle yabancı yatırımcıların ülkeyi terk etmesi ve dövizin ülkeden çekilmesi ekonomiyi daha

zor bir duruma sokabilmektedir. Vergi indirimleri kadar etkili olan diğer bir uygulama da yatırım indirimidir. Yatırım indirimi sermaye stokuna yapılan ilavelerin belirli bir oranının mükelleflerin gelir ve kurumlar vergisi borcundan veya matrahından düşürülmesini sağlayan teşvik edici bir politikadır (Sağbaş & Şen, 2017: 390). Bu açıdan ele alındığında vergi teşvikleri de vergi indirimleri gibi etki yaratıp tasarruf sağlanması ve bu tasarrufların yatırıma kanalize edilmesine yol açabilmektedir.

18.02.2009 tarih ve 5838 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”da yeni teşvik sisteminin hukuki dayanağı oluşturulmuştur. Kanun’un 9. maddesi gelişmişlik düzeyi ve kişi başına milli gelir seviyesini baz alarak şehir gruplandırması yapıp buralara yapılabilecek teşvikleri sektörler çerçevesinde belirlemeye Bakanlar Kurulu’nu yetkilendirmiştir. Bakanlar kurulu ayrıca yatırım büyüklüklerini belirleyecek ve buna göre yatırıma katkı tutarları uygulayacaktır. Diğer taraftan 16.07.2009 tarih ve 2009/15199 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı” uygulamaya konulmuştur. Bu karara göre Türkiye dört bölgeye ayrılmış ve bu bölgelerdeki teşvik kapsamına giren sektörler belirlenmiştir. Ancak 31.12.2010 tarihine kadar başlayan yatırımlar için uygulanacak vergisel teşvikler, bu tarihten sonraki yatırımlara oranla yüksek verilmiştir (Kaya & Kaygısız, 2015:11) Diğer taraftan Türkiye’ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlar da krizin etkisi altında kalmıştır. Tablo 6’da 2006 ve 2018 yılları arasında Türkiye’ye yapılan uluslararası doğrudan yatırım girişleri milyon dolar cinsinden verilmiştir. Tabloya göre 2007 yılında 22.047 milyon dolar olan doğrudan yatırım girişleri 2008 yılında 19.504 milyona düşmüştür. Bu rakam 2009 yılında ise finansal krizin etkisiyle bir önceki yıla göre yaklaşık %56 azalış göstererek 8.411 milyon dolar olmuştur. Takip eden yıllarda tekrar artışa geçmiş kriz öncesi yıllardaki yatırım rakamlarına ulaşamamış ancak 2008 yılındaki rakama 2015 yılında yetişmeye çalışmıştır. 2015-2018 yılı aralığında ise tekrar düşüklük göstermiştir. 2018 yılında uluslararası doğrudan yatırım girişi toplam tutarı 13.163 milyon dolar olarak belirlenmiştir.

Tablo 6: Türkiye’ye Yapılan Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin 2006-2018 Yılları Arasındaki Seyri (milyon dolar)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Sermaye (Net)	16.982	18.394	14.712	6.170	6.221	14.145	10.126	9.936	8.371	11.729	6.904	5.532	6.064
Yatırım	17.639	19.137	14.747	6.252	6.256	16.136	10.759	10.523	8.632	12.093	7.534	7.401	6.534
Tasfiye	-657	-743	-35	-82	35	1.991	633	587	261	364	621	1.869	470
Diğer Sermaye (Net)	281	727	1.855	459	384	24	522	578	645	3.389	3.156	1.371	1.184
Gayrimenkul (Net)	2.922	2.926	2.937	1.782	2.494	2.013	2.636	3.049	4.321	4.156	3.890	4.643	5.915
Toplam	20.185	22.047	19.504	8.411	9.099	16.182	13.284	13.563	13.337	19.274	13.950	11.546	13.163

Kaynak: TCMB Ödemeler Dengesi İstatistikleri Mayıs 2019, www.tcmb.gov.tr, erişim tarihi: 17.07.2019, YASED Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Yılısonu Değerlendirme Raporları (2011,2018), www.yased.org.tr, erişim tarihi: 17.07.2019.

3.3. 2018 Yılında Türkiye Ekonomisinde Meydana Gelen Durgunluk Konjonktüründen Çıkış İçin Uygulanacak Politikalar

Önceki başlıklarda Türkiye’de oluşan 2000 ve 2001 krizleri ile 2008 küresel ekonomik krizin Türkiye ekonomisindeki etkileri incelenmiştir. Bu bölümde ise ekonomik kriz olarak nitelendirilmese de 2018 yılında Türkiye ekonomisinde görülen daralma konjonktüründe bu daralmadan çıkabilmek için uygulanan vergi uygulamaları açıklanacaktır.

3.3.1. Vergi İndirimi Paketi Kapsamında ÖTV ve KDV İndirimleri

2018 yılı içerisinde yaşanan ekonominin daralma konjonktürü tam olarak bir krizi ifade etmemekle birlikte etkilerinin yoğun hissedildiği bir dönem olmuştur. Döviz krizinin olduğu ekonomide döviz kurları yükselmiş ve Türk Lirasının değeri düşmüştür. Bu dönemde hem ekonomiyi durgunluktan kurtarmak hem de yüksek enflasyondan arındırmak için mali araçlar kullanılmış, bu kapsamda vergi indirimlerine gidilmiştir. Vergi indirimlerinin yapılması aşamasında yaşanan bir gelir kaybı bütçeyi zora sokabilmektedir. Bir başka önemli konu da faizlerin düşürülmesinin gerekliliğidir. (Öz, 2018:11). 31 Ekim 2018 tarihinde Mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan 287 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile vergi indirimlerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Akabinde Kararname’de verilen süreler 1 Nisan 2019’dan itibaren geçerli olmak üzere uzatılmıştır. Kararnamede vergi indirimi kapsamında otomobil, beyaz eşya, mobilya ve konut sektörleri bulunmaktadır. İndirim mekanizmasıyla arz fazlalığının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Buna göre;

- Ticari araçlarda KDV %18’den %1’e düşmüştür (30.06.2019’a kadar)
- Vergisiz fiyatı 70 bin liranın altında olan otomobillerde ÖTV oranı yüzde 45’ten yüzde 30’a, fiyatı 70 bin ile 120 bin arası olan araçlarda %50’den %35’e düşürülmüştür. (30/06/2019’a kadar)
- Mobilya sektöründe KDV indirimi %18’den %8’e indirilmiştir (30.06.2019’a kadar)
- Motosikletlerdeki 250 cc ve altında bulunanlar için ÖTV %0 olarak belirlenmiştir (30.06.2019’a kadar)
- Konut satışlarında ise tapu harcı %4’ten %3’e, KDV ise %18’den %8’e düşürülmüştür (31.12.2019’a kadar)

Vergi indirimlerinin yanı sıra döviz kurunda da düşüş yaşanması vergi indiriminde belirlenen sektörlerde fiyatların düşmesini sağlamıştır. Ancak vergi indirimlerine rağmen satışlar geçen yılın aynı aylarına göre düşüklük göstermiştir. TÜİK verilerine göre 2018 Ekim ile 2019 Ocak fiyatları karşılaştırıldığında mobilya sektöründe %35’lere, beyaz eşya sektöründe %9,94’lere varan oranlarda fiyat düşüşleri gerçekleşirken, otomotiv sektöründe ise %12,11 benzinli araçlarda, %9,02 dizel araçlarda fiyat düşüklüğü meydana gelmiştir (Yılmaz, 2019). Tablo 7’de daralmanın iyice kendini hissettirdiği 2018 Ekim ayının sonunda alınan vergi indirimi kararlarının enflasyon oranları üzerindeki etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Tabloya göre vergi indirimlerinin enflasyon oranları üzerinde pozitif etkisi olduğu söylenebilir. Tabloya göre TÜFE’de ve ÜFE’de aylar bazında düşüş seyri izlenmiştir.

Tablo 7: Vergi İndirimleri Kapsamında Enflasyondaki Değişmeler (%)

	2018			2019					
	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
TÜFE	25,24	21,62	20,30	20,35	19,67	19,71	19,50	18,71	15,72
Yİ-ÜFE	45,01	38,54	33,64	32,93	29,59	29,64	30,12	28,71	25,04

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim tarihi: 23.07.2019.

Tablo 8’de yine vergi indirimleri sürecinde ÖTV ve KDV kapsamında yapılan indirimlerin bütçeye etkisi incelenmiştir. Dahilde alınan KDV’ye bakıldığında gelir rakamları 2018 Aralık ayına doğru düşüklük göstermiş, 2019 Ocak ayında ise 7.836 milyon TL olarak ani bir yükselişe geçmiştir. Takip eden Şubat ve Mart aylarında tekrar düşüşe geçen dahilde alınan KDV tahsilatı, indirim paketinin devam edeceğinin ilanından sonra Nisan ayında 4.211 milyon TL’ye yükselmiş, Mayıs ayında tekrar düşüşe geçmiştir. Haziranın sonuna kadar yapılacak olan KDV indirimi sebebiyle bu ayın tahsilatı 5.322 milyon TL olarak hesaplanmıştır. İthalde alınan KDV ise 2018 Kasım ayında düşüklük yaşamış 2018 Aralıkta tekrar yükselişe geçmiş ancak 2019 Ocak ayında yaklaşık %27 oranında azalma meydana gelmiştir. 2019 Nisan ayında küçük oranda düşüş gösterse de Mayıs ayına kadar artış görülen ithalde alınan KDV tahsilatı Haziran ayında bir önceki aya göre yaklaşık %26,3 azalarak 8.728 milyon TL olmuştur. ÖTV vergi indirimleri kapsamında istenilen hasılat yükselişini sağlayabilen bir vergi olmuştur. 2019 yılı ÖTV tahsilatında Ocak-Mart ayları arasında düşüş görülse de indirim paketinin uzamasıyla birlikte Nisan-Haziran döneminde sürekli artış yaşanmıştır.

Tablo 8: Vergi İndirimleri Sürecinde Bütçe Gerçekleşmeleri (milyon TL)

	2018			2019					
	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
Dahilde Alınan KDV	5.113	4.110	1.401	7.836	3.742	1.644	4.211	2.418	5.322
İthalde Alınan KDV	11.202	10.314	11.225	8.139	8.500	10.405	10.284	11.846	8.728
ÖTV	8.828	10.481	11.836	10.582	10.514	9.317	10.544	11.698	12.147

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, www.bumko.gov.tr, Erişim tarihi: 17.07.2019

Tablo 9’da ise Merkez Bankasının 2018 yılında belirlediği politika faizi, gecelik borç alma ve gecelik borç verme faizi 2019 yılında belirlenen oranlarla karşılaştırılmıştır. Kriz dönemlerinde genellikle faiz indirimine gidilirken Merkez Bankası yapılan enflasyon beklenti anketine dayanarak %19,61 olan beklentiye kırmak açısından 2018 yılında faiz artırımına gitmiştir. Buradaki amaç yüksek döviz kurunu düşürmek olmuştur (Eğilmez,2018). Politika faizi 12 Haziran 2019 tarihli 2019-23 sayılı Para Politikası kurulu kararına göre %24 oranında belirlenmiş ancak 25 Temmuz 2019’da verilen Kurul kararına göre faiz 425 baz puan düşürülerek 19,75 oranına gerilemiştir.

Tablo 9: Merkez Bankasının 2018-2019 Yılı Faiz Oranları

	Eski Faiz %	Yeni Faiz %
Politika Faizi (1 hafta Repo)	24,00	19,75
Gecelik Borç Alma	22,50	18,25
Gecelik Borç Verme	25,50	21,25

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Faiz oranları, www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 17.07.2019.

3.3.2. Varlık Barışı Uygulaması

Varlık Barışı uygulaması Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısında meclise sunulmuş ve kabul edilmiştir. Bu uygulamayla gerçek ve tüzel kişilere ait olup Türkiye’de ve yurtdışında bulunan kayıtlarda tutulmamış para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları kayıt altına alınacaktır. Ayrıca gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin sahip olduğu ve Türkiye’de bulunan ancak kanuni defter kayıtlarında yer almayan para, altın, döviz, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarıyla taşınmazlar ve tam mükellefiyete tabi gerçek kişiler ile kurumların yurt dışında elde ettikleri kazançlar kapsama alınmıştır. Bahsi geçen varlıkların 30.11.2018 tarihine kadar Türkiye’deki banka veya aracı kurumlara bildirilmesi halinde dönem kazancında dikkate alınmayacak, sermayeye eklenebilecektir. Bunun yanı sıra dağıtılabilir kâra ilave edilmeyecek, istenildiğinde çekilebilecektir. Bildirilen varlıklar üzerinden hesaplanan %2 oranında verginin beyanname ile vergi sorumlusu sıfatıyla bağlı olunan vergi dairesine yatırılması durumunda varlık sahipleri serbestçe tasarruf hakkı elde etmiş olacaklardır. Ayrıca 31.07.2018 tarihine kadar bildirim yapıp kayıt altına alınırsa %2 vergi de ödenmeyecek hatta bu varlıklar için inceleme ve ek tarhiyat yapılmayacaktır (Öz, 2018:07). Yurtdışındaki bu varlıkların bildirilmesinden itibaren 3 ay içinde Türkiye’ye getirilmesi veya banka veya aracı kurum hesabına aktarılması gerekmektedir. Yurtdışındaki varlıklar 30.11.2018 tarihine kadar yurtdışındaki banka ve finansal kurumlardan kullanılan kredilerin geri ödenmesinde kullanılabilir. Bu durumda varlıkların Türkiye’ye getirilmesine gerek kalmayacak ancak durumun belgeye dayandırılıp bildirim ek olarak verilecektir (Vergi Sirküleri, 2018/83). Varlık barışı uygulaması 30 Kasım 2018’de Cumhurbaşkanlığı kararı ile 6 ay süreyle uzatılmış 6 ay sonunda ise 7143 sayılı Kanun ile tekrar 6 ay uzatılmıştır.

Varlık Barışında son düzenlemeler ise 17.07.2019 tarihinde 7186 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Kanun bir önceki varlık barışından farklılıklar içermektedir. Buna göre yurda getirilecek varlıklarda değişiklik olmamakla beraber hangi tarih itibarıyla sahip olduğunun ispatına gerek görülmemiştir. Ancak varlık barışı uygulamasından yararlanabilmek için 31.12.2019 tarihine kadar varlıklar yurtdışındaysa banka ve finans kurumlarına, yurtiçindeyse vergi dairelerine bildirimini yapılması şarttır. Bir önceki uygulamada olduğu gibi yine varlıkların bildirimini takiben 3 ay içinde Türkiye’ye getirilme durumu söz konusudur. Yurtdışındaki varlıklar yurtdışındaki bankalara ve finans kurumlarına olan kredi borçlarını kapatmak için 31.12.2019 tarihine kadar kullanılabilir. Yurtiçi ve yurtdışı varlıklar için önceki uygulamada %2 olan oran %1’e düşürülmüştür. Banka ve aracı finans kurumları kendilerine bildirilen varlıkların vergilerini sorumlu sıfatıyla bildirim takip eden 15 gün içinde vergi dairesine yatırmalıdır. Bunun yanı sıra yurtiçindeki varlıklar için ödeme tarihi bildirim

takip eden ayın sonuna kadardır. Süresi içinde bildirilen varlıklar için inceleme ve tarhiyat yapılmayacaktır (Vergi Sirküleri, 2019/95). Ekonomik daralma dönemlerinde vergi gelirlerinin kontrol altına alınması da önemli bir durumdur. Vergi indirimleriyle ekonomi canlandırılırken bir taraftan da kayıt dışılığın önlenmesi esastır. Dolayısıyla vergi indirimlerinin de bu olgunun gerçekleşmesinde payı vardır. Vergilerde indirimle gidilmesi hem süratle vergiyi toplayabilmeyi sağlayacak hem de gönüllü olarak kayıt altına alınma güdüsü oluşturacaktır. Varlık barışı da bu yönde getirilen önemli bir uygulamadır.

3.3.3. Finansal Yeniden Yapılandırma

7186 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 17. maddesine göre; Türkiye'de bulunan banka ve finansman sağlama yapısına sahip şirketlerle kredi ilişkisinde bulunan borçluların krediler için tedbirler olarak geri ödeyebilmelerini sağlaması ve istihdama katkı sağlayabilmeleri açısından risk grubundaki diğer borçlularla beraber kısmen veya tamamen finansal yeniden yapılandırma imkanına sahip olacaklardır. Yapılandırmaya ilişkin usul ve esaslar kurum tarafından çıkartılacak olan yönetmelikler çerçevesinde çerçeve anlaşmalar ile belirlenecektir. Finansal yeniden yapılandırma için getirilen bu hüküm yayımlanmasını takip eden iki yıl süreyle uygulanacaktır. Ayrıca yapılandırma sürecinde yapılan işlemler hem işlem harçları, Damga Vergisi, BSMV'den hem de kullanılan veya kullanılacak olan krediler KKDF'den istisna tutulmuştur (Vergi Sirküleri, 2019/95). Finansal yeniden yapılandırma ile kredi kolaylıklarının getirilmesi ekonomiyi pozitif etkileyecektir. Borçlu şirketlerin borcundan dolayı iflas etmesini aynı zamanda istihdam oranlarının düşmesini engelleyecektir. Diğer taraftan kayıt dışı ekonominin oluşmasının da önüne geçilebilecektir.

4. Sonuç

Maliye politikasının araçları genel olarak vergi uygulamaları, kamu harcamaları ve borçlanmadır. Kaynak dağılımını sağlamak, gelir dağılımında adaleti gerçekleştirmek, ekonomik büyümeyi ve kalkınmayı sağlamak ve enflasyonla mücadele edebilmek için ekonomik konjoktüre bağlı olarak vergi politikalarından yararlanmak gerekebilir. Bu aşamada mali reformların yapılması krizleri yönetebilmenin önemli koşuludur. Ayrıca ekonomik durgunluğun olduğu aşamada Merkez Bankası faizlere müdahale etmektedir. Bunların yanı sıra üretim ve istihdamın devamlılığının sağlanabilmesi için vergi indirimleri de uygulanmaktadır.

Türkiye'nin ekonomik tarihi incelendiğinde birçok finansal ve reel krizle karşılaştığı görülmüştür. Çalışma kapsamında 2000 Kasım, 2001 Şubat ve 2008 Küresel Ekonomik Kriz ve 2018 yılı durgunluk dönemleri incelenmiştir. Meydana gelen 2000 krizinde krizden çıkış yolu olarak harcamaların kısılması vergi oranlarının artırılması ve geçici olarak alınan vergilerin sürelerinin uzatılması gibi önlemler alınmıştır. Krizden IMF'nin desteğiyle çıkılabildiği dolayısıyla vergi indirimi bakımından herhangi bir politika uygulaması söz konusu olmamıştır. 2001 Şubat ekonomik krizi ise döviz krizi şeklinde meydana gelmiştir. Kasım krizinin kurda meydana getirdiği zarar şubat krizinin de sebebi olmuştur. Krizden çıkış amaçlı sıkı maliye politikası uygulanmış bu da ekonominin daha fazla daralmasına yol açmıştır. Vergi tabana yayılmaya çalışılmış, vergi denetimleri artırılmış bazı vergiler enflasyona göre ayarlanmıştır. 2000 Kasım krizinde olduğu gibi yine IMF desteği ile krizden çıkılmıştır. 2008 Küresel ekonomik

kriz ise ABD’de başlayıp kısa süre içerisinde çoğu ülkeyi etkisi altına almıştır. Bu dönemde kriz enflasyon, büyüme, ithalat ve ihracat rakamlarında olumsuz etkilere yol açmıştır. ABD ve krizden etkilenen diğer ülkeler öncelikle faiz oranlarında küçük indirimler yapmışlardır ancak yeterli olmayınca tekrar indirim yapmak zorunda kalmışlardır. Çözüm için yeterli olmayınca genişletici maliye ve para politikaları uygulamışlardır. Dış bağlantılar aracılığıyla Türkiye’ye de sıçrayan kriz karşısında diğer ülkeler gibi önce para politikasıyla müdahale edilmiş ancak sonuç alınamayınca ve önceki dönemlerde yaşanan krizlerden oluşan tecrübelerle genişletici maliye politikası uygulanmıştır. Bu anlamda vergi borçlarında taksitlendirme imkanı getirilmiş ve ÖTV ile KDV gibi vergilerde belirli süreli indirimler uygulanmıştır. Uygulanan vergi indirimleri ve teşvikler sonucu enflasyon oranında düşüş yaşanmıştır. Aynı zamanda faiz oranlarında indirimle gidilerek vergi indirimlerinin de etkisi ve teşvikler sayesinde yatırımlarda da 2009 yılını takip eden yıllarda artış görülmüştür. Kriz yılında 19.504 milyon dolar olan yatırım 2009 yılında 9.099’a düşmüş 2010 yılında 16.182 milyona yükselmiştir. Vergi için ödenecek ekonomik değerler tasarrufa dönüşmüş ve teşviklerle beraber yatırımlara kanalize edilmiş yorumu yapılabilir. Sonuç olarak ekonomik büyüme de 2009’da %-4,7 iken 2010’da %8,5’e yükselmiştir. Bu noktada vergi indirimleriyle beraber para politikasının önemli enstrümanı olan faiz oranının da etkisinin olduğu kaçınılmazdır. Aslında vergi indirimleri ve faiz oranları birbirlerini otomatikman etkilemektedir.

Diğer taraftan kriz olarak adlandırılmasa da 2018 yılında Türkiye ekonomisinin konjonktüründe daralma yaşanmıştır. Bu daralmadan kurtulabilmek adına birtakım tedbirler alınmış ÖTV ve KDV indirimleri kapsamında otomobil, beyaz eşya, mobilya ve konut sektörlerinde vergi indirimlerine gidilmiştir. İndirimlerin etkisi enflasyon oranlarına pozitif yansımış ve mayıs ayı itibariyle düşüş trendine girilmiştir. Vergi indirimlerinin büyük oranda sona erdiği 2019 Haziran ayında TÜFE %15,72 Yİ-ÜFE 25,04 olarak belirlenmiştir. Vergi indirimlerinin yanı sıra döviz kurunda da düşüş yaşanması belirlenen sektörlerde fiyatların düşmesini de sağlamıştır. Dolayısıyla vergi indirimleriyle beraber döviz kurundaki düşüş vergi hasılatlarını artırmıştır. Bütçe gerçekleştirmeleri çerçevesinde indirimin yapıldığı ÖTV ve KDV vergi gelirleri incelendiğinde ÖTV’nin daha yüksek hasıllata sahip olduğu KDV’nin ise düşüşlerle dalgalı bir seyir izlediği dikkati çekmektedir. 2019 Haziran ayında dahilde alınan KDV hasılatı 5.322 milyon lira, ithalde alınan KDV 8.728 milyon lira ve ÖTV hasılatı 12.147 milyon lira olarak belirlenmiştir. Ekonomik krizden çıkışlarda vergi indirimlerinin olumlu etkisi ancak kontrollü olduğunda işe yaramaktadır. Bunun yanı sıra yüksek vergi oranı ekonomide vergi kaçakçılığına ve kayıt dışılığa neden olabilmektedir. Dolayısıyla denetimlerin artırılması da gereken önlemlerden bir tanesi olacaktır. Düşük enflasyona ulaşmak hedeflenmeli ve kişilerin gelirleri artırılabilir. Gelirin artması otomatikman tasarrufu, yatırımı, tüketimi ve istihdamı artıracaktır. Bunlara ek olarak düşük vergi kişilerin çalışma isteği üzerinde de olumlu etki yaratacak ve refah artışını da sağlayacaktır. Böylece kayıt dışılığın da önüne geçilebilecektir.

Ekonomik durgunluktan çıkılabilmemesinin bir yolu da yerli üretimi sağlamak ve yaygınlaştırmaktır. Türkiye bu anlamda ithalata dayalı ihracat boyutuna gelmiştir. Bu durumun önüne geçilip yerli üretimin artırılması için projeler düzenlenmelidir. İhracatın artırılması ve yurtdışındaki pazar payımızın iyileştirilmesi hatta yeni pazarların keşfedilmesi gerekmektedir. Bir diğer yolu da finansman maliyetlerinin düşürülmesidir. Maliyetlerin yüksek olması

yatırımları engelleyecek dolayısıyla ekonomik büyüme gerçekleşmeyecektir. Uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin 2006-2018 yılları arasındaki seyrine bakıldığında son dönemlerde düşüş görüldüğü dikkat çekmektedir. En yüksek oran 2007’de görülmüş ancak seyir içinde bu orandan bir hayli uzaklaşmıştır. Dolayısıyla hem yerli hem de yabancı yatırımcıyı yatırıma teşvik edici uygulamalar yapılmalıdır. Teşvikler ise finansman maliyetlerinin düşürülmesiyle gerçekleşebilecektir. Bu anlamda getirilen finansal yeniden yapılandırma sistemi henüz yeni olduğu için sayısal verilerle yansıtılmasa da sistemin olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Son olarak Merkez Bankası Para Politikası Kurulunun 2019 Temmuz toplantısında faiz oranlarında yaptığı 425 baz puanlık azalış %24 olan faiz oranlarını %19,75’e düşürmüştür. Eylül ayında yapılan toplantıda ise 325 baz puan indirilerek %16,50’ye çekilen faiz oranı 2019 Ekim toplantısında 250 baz puanlık indirimle %14 olarak belirlenmiştir. Geçmiş krizler incelendiğinde faizlerin düşürülmesi olumlu bir ekonomik yapıya adım atış olmuştur ancak bu düşüş tek başına yetmemekte yatırımcıların piyasalara güveneceği politikalar düzenlenmeli ve uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Afşar, M. (2011). Küresel kriz ve Türk bankacılık sektörüne yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-6.
- Aktan, C.C., & Şen, H. (2001). Ekonomik kriz: Nedenler ve çözüm önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi*, *Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 2(42), 1225-1230.
- Albayrak, Ö. (2011). Finansal krizde uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımı etkileri: 2004-2009. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(2), 1-34.
- Aras, O.N. (2010). Son ekonomik krizin Türkiye’de enflasyon hedeflemesine etkisi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 97-104.
- Aydın, M., & Erdoğan, M. (2007). Mali krizlerde vergi politikası: 1989 sonrası Türkiye değerlendirmesi. *Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (3-6), 79-100.
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. (2019). Temel ekonomik büyüklükler. Erişim Tarihi:12.03.2019, <http://www.bumko.gov.tr/TR,7044/temel-ekonomik-buyuklukler-2000-2019.html>
- Can, İ. (2003). Ekonomik krizlere karşı uygulanması gereken vergi politikası. *Maliye Dergisi*, 142, 69-107.
- Cicioğlu, Ş., & Yıldız, A. (2018). Kriz dönemlerinde reel ekonomik göstergelerin sinyal yaklaşımı ile değerlendirilmesi: 1999-2017 Türkiye örneği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1,38-73.
- Çelik, İ., Tunç, H., & Kaya, M. (2013). Vergi indirimlerinin yerel ekonomilerin büyümesindeki rolü ve Burdur örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 26-35.
- Dam, M., & Ertekin, Ş. (2018). Türkiye’de vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin analizi. *Vergi Raporu Dergisi*, 228, 19-32.
- Eğilmez, M. (2018). Merkez Bankası faizleri neden artırdı? Erişim Tarihi:20.03.2019, <http://www.mahfiegilmez.com/2018/>
- Er, S. (2010). Varlık barışı kanunu ve kod listesi uygulamasının vergi adaleti ve uyumuna etkileri üzerine bir değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 261-278.
- Erol, M. (2010). Ekonomik kriz ve KOBİ’ler. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 165-181.
- Fırat, E. (2013). Ekonomik kriz ile mücadelede maliye politikasının rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 298-313. Erişim Tarihi: 20.05.2019, <http://dergipark.gov.tr/niguiibfd/issue/19752/211427>

- Göksu, G. (2015). *Türkiye’de yaşanan finansal kriz dönemlerinde uluslararası brüt sermaye hareketlerinin analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara. Erişim Tarihi: 19.03.2019, <http://dspace.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/2332/10072581.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Güngör, K. (2016). Vergi yapısında bir reform önerisi olarak vergi indirimleri politikası ve Türk vergi sistemi. *AKÜ İİBF Dergisi*, 18(1), 133-147.
- International Monetary Fund. (2018). *World economic outlook, October 2018: Challenges to steady growth, statistical appendix*. Erişim Tarihi: 10.03.2019, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2018/09/24/world-economic-outlook-october-2018>
- Işık, S., Duman, K., & Korkmaz, A. (2004). Türkiye ekonomisinde finansal krizler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 19(1), 45-69.
- Karabıçak, M. (2006). IMF’nin gelişim süreci Türkiye’de ekonomik kriz dönemlerinde uygulanan IMF politikaları ve uygulama sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 229-246.
- Karabıçak, M. (2010). Küresel krizleri tetikleyen nedenler ve küresel krizin Türkiye boyutu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 251-270.
- Karabıyık, L., & Anbar, A. (2010). Küresel ekonomik krizin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 46, 44-57.
- Öz, E., & Kaya, G.M. (2016). Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı ilişkisinin Türkiye ekonomisi açısından değerlendirilmesi: 1980-2014 dönemi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(3), 639-651.
- Öz, E. (2018/07). *Varlık barışı düzenlemesine dair*. Erişim Tarihi: 01.06.2019, <https://www.denizligazetesi.com/varlik-barisi-duzenlemesine-dair-makale,70571.html>
- Öz, E. (2018/11). *Vergi indirimlerinin etkisi ve diğer ekonomik hassasiyetler*. Erişim Tarihi: 01.06.2019, <https://www.denizligazetesi.com/vergi-indirimlerin-etkisi-ve-diger-ekonomik-hassasiyetler-makale,70877.html>
- Paksoy, S., & Bakan, S. (2010). Türkiye’de uygulanan vergi politikaları ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri (1980 sonrası). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 150-170.
- Sağbaşı, İ & Şen, H. (2017). *Vergi teorisi ve politikası*. 3. Baskı, Ankara: Arıkan Yayınları.
- Serel, A., & Bayır, M. (2013). 2008 finansal krizinde para politikası uygulamaları: Türkiye örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (19), 59-80.
- Soylu, H. (2009). Global krize karşı politika önlemleri ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, 157, 251-266.
- Sungur, O. (2015). 2000 sonrası Türkiye ekonomisi: Büyüme, enflasyon, işsizlik, borçlanma ve dış ticarete gelişmeler. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9 (19), 243-269.
- Taban, S. (2011). Küresel finans krizi öncesi ve sonrası dönemde Türkiye’de ekonomik büyümenin dinamikleri. *SETA Analiz Raporu*, (37), 1-33.
- Tabar, Ç., & Tokatlıoğlu, M. (2018). Küresel ekonomik kriz döneminde Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 3(1), 27 – 46. Erişim Tarihi: 06.06.2019, <http://dergipark.gov.tr/ijpf>
- Telatar, O. M., & Terzi, H. (2009). Türkiye’de ekonomik büyüme ve cari işlemler dengesi ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 23(2), 119-134.
- TUİK. (2019). *Enflasyon oranları*. Erişim Tarihi: 23.07.2019, www.tuik.gov.tr
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2008). *Enflasyon raporu*. Erişim Tarihi: 17.07.2019, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/266628f8-a502-4239-a468-19b6b2bf7330/enf-ekim2008.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-266628f8-a502-4239-a468-19b6b2bf7330-m3fBaLA>.

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2009) *Para politikası kurulu 2009-6317 numaralı kararı*. Erişim Tarihi: 17.07.2019, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/250fbc3-b94e-4b86-a43f-9be29be220d2/DUY2009-63.pdf?MOD=AJPERES&CVID=&CACHE=NONE&CONTENTCACHE=NONE>.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2019). *Ödemeler dengesi istatistikleri*. Erişim Tarihi: 20.07.2019, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/609ef884-3b3c-4bc3-84fe-9254244c3490/odemelerdengesi.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-609ef884-3b3c-4bc3-84fe-9254244c3490-mLvRfga>.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2000). *IMF 2000 niyet mektubu*. Erişim Tarihi: 10.03.2019, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/f5c83fd3-2a16-48ff-8fe9-0e0eed9b2fb3/18.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-f5c83fd3-2a16-48ff-8fe9-0e0eed9b2fb3-m3fB7yR>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete. (2008). *Maliye Bakanlığı 2008 tahsilat genel tebliği*. Erişim Tarihi: 02.04.2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081030-4.html>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararları. Erişim Tarihi 19.03.2019. 2009/14802 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/03/20090316-7.htm>, 2009/14812, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/03/20090329-4.htm>, 2009/15081, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090616M1-1.htm>, 2009/15199, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-5.htm>
- Ulusoy, A. (2018). *Devlet borçlanması*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ulusoy, A. (2017). *Maliye politikası*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Uygur, E. (2001). *Krizden krize Türkiye: 2000 kasım ve 2001 şubat krizleri. Türkiye ekonomi kurulu, tartışma metni*. Erişim Tarihi: 19.03.2019, <http://www.tek.org.tr>.
- Uzay, N. (2012). Finansal krizin reel sektör üzerindeki etkileri ve kriz sonrası temel göstergelerdeki değişim: Kayseri örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 121-143.
- Vergi Sirküleri 2018/83, Erişim tarihi: 20.07.2019, <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2018-83.aspx>. Vergi Sirküleri 2019/95. Erişim Tarihi: 22.07.2019, <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2019-95.aspx>.
- YASED Uluslararası Yatırımcılar Derneği. (2011,2018). *Uluslararası doğrudan yatırımlar yılsonu değerlendirme raporları*. Erişim Tarihi: 17.07.2019, www.yased.org.tr.
- Yıldırım, S. (2010). 2008 yılı küresel ekonomi krizinin dünya ve Türkiye ekonomisine etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (18): 47-55.
- Yılmaz, A.G. (2013). Türkiye’de 2008-2009 krizinde uygulanan genişletici vergi politikasının üretim üzerindeki etkileri. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 34(1), 213-228.
- Yılmaz, M. (2019). *Mobilya, beyaz eşya ve otomobildeki vergi indirimleri fiyatları düşürdü*. Erişim Tarihi: 20.07.2019, <https://vergiagi.net/vergi/mobilya-beyaz-esy-ve-otomobildeki-vergi-indirimleri-fiyatları-dusurdu/>
- Yükseler, Z. (2009). Türkiye’de kriz dönemlerinde ekonomik gelişmeler ve ödemeler dengesi uyumu. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayını*. Erişim Tarihi:19.03.2019. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/939d6092-8c80-4c14-a9ce-610fa555cf8/Krizler_Yukseler.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-939d6092-8c80-4c14-a9ce-610fa555cf8-m3fBaLZ.